

Lokalne prądzieje plus

Spotkanie 4

Archeologia w sutannie – rzecz o księżach Kazimierzu Chmieleckim i Władysławie Łędze

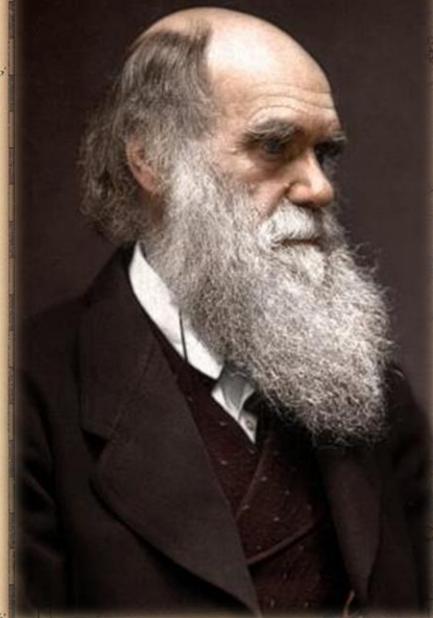
Muzeum Okręgowe w Toruniu

Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Muzeum Historii Torunia, ul Łazienna 16

Charles Darwin (1809-1882)
(poselska.nazwa.pl)

ON
THE ORIGIN OF SPECIES

BY MEANS OF NATURAL SELECTION,
OR THE
PRESERVATION OF FAVOURED RACES IN THE STRUGGLE
FOR LIFE.

By CHARLES DARWIN, M.A.,
FELLOW OF THE ROYAL, GEOLOGICAL, LINNEAN, ETC., SOCIETIES;
AUTHOR OF 'JOURNAL OF RESEARCHES DURING H. M. S. BEAGLE'S VOYAGE
ROUND THE WORLD.'

LONDON:
JOHN MURRAY, ALBEMARLE STREET.
1859.

The right of Translation is reserved.

THE
DESCENT OF MAN,

AND
SELECTION IN RELATION TO SEX.

By CHARLES DARWIN, M.A., F.R.S., &c.

IN TWO VOLUMES.—Vol. I.

WITH ILLUSTRATIONS.

EIGHTH THOUSAND.

LONDON:
JOHN MURRAY, ALBEMARLE STREET.
1871.

[The right of Translation is reserved.]

alamy stock photo

Strona tytułowa dzieła C. Darwina
„O powstaniu gatunków drogą
doboru naturalnego, czyli o
utrzymaniu się doskonalszych ras
w walce o byt”.

Strona tytułowa pracy C. Darwina

„O pochodzeniu człowieka”.

(loveantiques.com)

Wiek XIX to moment, w którym nauka wyszła na dobre z sal i laboratoriów akademickich i zaczęła odgrywać coraz większą rolę w kształtowaniu świadomości i poglądów ogółu społeczeństwa Europy. Ogłoszenie przez C. Darwina dwóch prac: O powstaniu gatunków drogą doboru naturalnego, czyli o utrzymaniu się doskonalszych ras w walce o byt (1859) oraz O pochodzeniu człowieka (1871) wraz z rozwojem archeologii przyczyniło się do krytyki poglądów Kościoła na genezę człowieka. Jednak w obliczu podziału na ewolucjonistów i kreacjonistów znaleźli się księża dobrze odnajdujący się w roli naukowców.

Dwóch z nich było ważnymi postaciami Towarzystwa Naukowego w Toruniu, a ich praca wywarła wpływ na rozwój archeologii i etnografii Pomorza i Polski.

Ksiądz Kazimierz Chmielecki urodził się dnia 8 lutego 1880 roku w Brzuścach, w powiecie starogardzkim, w gminie Subkowy. Był synem Jakuba i Joanny z Pohlamów. Ojciec Kazimierza był rolnikiem, rodzina matki również posiadała znaczną własność ziemską.

Władysław Łęga, „Ś.P. Ksiądz Kazimierz Chmielecki, Zapiski TNT, T.8, s. 145-151, Toruń 1929.

Ks. Kazimierz Chmielecki (1880-1929)

Edukację zaczął od szkoły podstawowej, następnie uczęszczał do gimnazjów w Kościerzynie i Chojnicach, gdzie należał do kółka filomatów. Po zdaniu matury, w 1900 r. rozpoczął studia teologiczne w Seminarium Diecezjalnym w Pelplinie. Zaangażował się w działalność kółka historycznego, które w 1899 roku założył ks. Paweł Czaplewski wybitny historyk Pomorza, członek i prezes TNT w latach 1918-20 i 1945-48, współpracownik Komisji Historycznej Polskiej Akademii Umiejętności. Dla K. Chmieleckiego był to pierwszy impuls kierujący go w stronę pracy naukowej.

W. Łęga, op. cit.; Edmund Piszcz, Ks. Paweł Antoni Czaplewski (1877-1963) w: Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne, t. 9 (czasopisma.kul.pl)

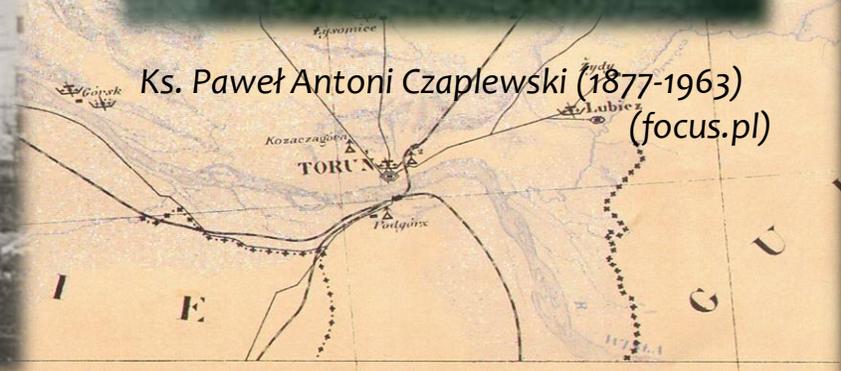
Ks. Paweł Antoni Czaplewski (1877-1963)
(focus.pl)

Chojnice - widok na zabudowania gimnazjum i kościoły. Ok. 1900 r.
(historiachoynic.com)

HISTORIA
CHOJNIC.PL

Święcenia kapłańskie przyjął w marcu 1904 roku i został mianowany wikarym w Chełmnie. W listopadzie 1906 roku przeniósł się do Grzybna, a następnie w 1909 roku do Brodnicy. W dniu 10 XI 1910 r. został mianowany proboszczem w Wapczu (obecnie Wabcz), w powiecie chełmińskim, gdzie pozostał do 1927 roku, gdy zrezygnował z probostwa. Na emeryturze pełnił obowiązki archiwariusza w kancelarii Kurii Biskupiej w Pelplinie. Pod koniec życia mieszkał w domu emerytów w Zamartem.

(W. Łęga, op. cit.)

NARODOWY INSTYTUT
DZIEDZICTWA
NATIONAL HERITAGE BOARD OF POLAND

Kościół parafialny pod wezwaniem św. Bartłomieja w
Wabczu, pow. Chełmiński, gm. Stolno – stan obecny.

(zabytek.pl)

Zespół klasztorny bernardynów Zamarte, pow. sępoleński, gm. Kamień
Krajeński – stan obecny.

(zabytek.pl)

DIE
PRÄHISTORISCHEN DENKMÄLER

DER
PROVINZ WESTPREUSSEN

DER ANGRENZENDEN GEBIETE

VON
DR. A. LISSAUER,

VORSTEHENDEM DER ANTHROPOLOGISCHEN SEKTION DER NATURFORSCHENDEN GESELLSCHAFT ZU DANZIG,
MITGLIED DER KÖNIGLICHEN NORDISCHEN ALTERTHUMS-GESELLSCHAFT IN KOPENHAGEN.

MIT 5 TAFELN UND DER PRÄHISTORISCHEN KARTE DER PROVINZ WESTPREUSSEN
IN 4 BLÄTTERN.

MIT UNTERSTÜTZUNG DES WESTPREUSSISCHEN PROVINZIAL-LANDTAGES

HERAUSGEGEBEN

VON DER NATURFORSCHENDEN GESELLSCHAFT
ZU DANZIG.

LEIPZIG.

COMMISSIONS-VERLAG VON WILHELM ENGELMANN.
1887.

Strona tytułowa pracy A. Lissauera „Die
Prähistorischen Denkmäler. Provinz
Westpreussen”, Lipsk 1887.

ZABYTKI PRZEDHISTORYCZNE
ZIEM POLSKICH

WYDAWANE STARANIEM

KOMISYI ARCHEOLOGICZNEJ AKADEMII UMIEJĘTNOŚCI W KRAKOWIE.

SERYJA I

PRUSY KRÓLEWSKIE

RADA I OPISAŁ

GODFRYD OSSOWSKI,

CZŁOWIEK KOMISYI ARCHEOLOGICZNEJ, ANTHROPOLOGICZNEJ I PRAEHISTORYCZNEJ AKADEMII UMIEJĘTNOŚCI W KRAKOWIE; CZŁEK. KORB. POW.
ANTHROPOLOGICZNEGO W PARYŻU; CZŁEK. CENNY TOW. PREHISTORICZNEJ NACE W POKRANTU; CZŁEK. KRAJOW. TOW. PRÆHISTORICZNEJ PRAT
WARSZTACI SW. WŁODZIMIERZA W KIJOWIE I L. D.

KRAKÓW

w Drukarni Uniwersytetu Jagiellońskiego
pod zarządzeniem Leona Stelch.
1879.

Strona tytułowa pracy G. Ossowskiego
„Zabytki przedhistoryczne ziem polskich,
seryja I, Prusy Królewskie”, Kraków 1879.

Ceramika z grodziska w Raj-
kowach, zbiory MOT

(W. Łęga, op. cit.)

Na jednym ze spotkań kółka historycznego, pewien, nieznany z nazwiska, kleryk wygłosił odczyt pt. „Zabytki archeologiczne w powiecie tczewskim i starogardzkim” opierając się na publikacjach Abrahama Lissauera i Godfryda Ossowskiego.

Okazało się, że sporą część omawianych zabytków ma w posiadaniu niejaki p. Fibelkorn z Ciepłego, wsi położonej niedaleko Pelplina. Klerycy odbyli wycieczkę w celu obejrzenia kolekcji. Zachęciło to K. Chmieleckiego do podjęcia badań terenowych. Zaczął od spenetrowania pól swojego ojca, a następnie z kolegami Sigem i Lipińskim zbadali grodziska w Rajkowach (pow. tczewski) i w Młynie Janiszewskim (pow. gniewski). Zabytki tam wydobyte przekazali do Muzeum Towarzystwa naukowego w Toruniu.

Zł. B. m. 644
Sko. II. m. 555.
Pierszczewo,
pow. Kartuski.

Szczypczyki brązowe z Pierszczewa,
pow, kartuski, badania K. Chmie-
leckiego 1902-1903

Szpila z żelaznym trzonkiem i brązową główką z Pier-
szczewa, pow, kartuski, badania K. Chmieleckiego
1902-1903

Zł. B. m. 645
Sko. II. m. 556.
Pierszczewo,
pow. Kartuski.

WYCIEZKA

DO GROBOWISK PRZEDHISTORYCZNYCH W POWIECIE KARTUSKIM.

W roku 1872 utworzyło Towarzystwo przyrodników w Gdańsku osobny wydział dla archeologii i ludoznawstwa, który pierwszy się zabrał do zbierania zabytków przedhistorycznych w naszej prowincji¹⁾. Cztery lata później zawiązało się Towarzystwo naukowe w Toruniu i podczas kilkadziesiątletniej działalności niejedną ciekawą zabytek starożytny umieściło w swem muzeum. W Gdańsku zaś udało się praca około odszukiwania w ziemi po dawnych czasach pozostałych pamiątek tak pomysłnie i tak zdumiewająco wykazała rezultaty, iż na drugim sejmiku prowincjonalnym w Gdańsku uchwalono założenie osobnego muzeum prowincjonalnego. Myśl ta urzeczywistniła się niebawem, gdy 1 listopada 1880 Towarzystwo przyrodników swe zbiory przekazało nowo założonemu muzeum. Dzięki znacznej liczbie współpracowników w poszczególnych powiatach i wielkim zasobom funduszowym zbiór ten rok rocznie się wzmagał, więc można było pomyśleć o tem, aby na podstawie obfitych wykopalisk archeologicznych stworzyć mniejwięcej dokładny opis kulturalnego i religijnego życia naszych przodków z czasów przedhistorycznych. — Ale cóż ta praca kilku lat na te setki i tysiące lat, przez które te skarby w ziemi

¹⁾ Historię „Towarzystwa badaczy przyrody“ i założenie prowincjonalnego muzeum podaje: Festschrift zur Feier des 150 jährigen Bestehens der Naturforschenden Gesellschaft. Danzig 1893.

Rocznik Towarzystwa Naukowego w
Toruniu, nr 11, Toruń 1904.

W 1901 roku prof. Łakowicz pro-
wadził badania wykopaliskowe na terenie
pow. kartuskiego. K. Chmielecki zaintry-
gowany dużą ilością zabytków pozyska-
nych w trakcie wykopalisk postanowił do-
kładnie spenetrować ten teren. Udało mu
się uzyskać zapewnienie ks. Stanisława
Kujoty, ówczesnego Prezesa TNT, o ewen-
tualnym wsparciu finansowym przed-
sięwzięcia w razie konieczności wykupu
zabytków.

Wraz z księżmi Makowski i Sie-
gem przemierzali cały powiat wędrując
od wsi do wsi nocując i jedząc u tamtej-
szych chłopów.

Owocem tej eskapady było
odkrycie szeregu grobów skrzynkowych
w jedenastu miejscowościach oraz publi-
kacja pt. „Wycieczka do grobowisk przed-
historycznych w pow. kartuskim” wydana
drukiem w Roczniku TNT nr 11.

(W. Łęga, op. cit.)

Już od czasu seminarium duchownego w sprawach naukowych dla K. Chmieleckiego, głównym autorytetem i przewodnikiem był ks. Stanisław Kujot, historyk, doktor honoris causa Uniwersytetu Jagiellońskiego, zasłużony prezes Towarzystwa Naukowego w Toruniu. To z nim dzielił się wszelkimi wątpliwościami natury naukowej, konsultował swoje przemyślenia, ustalenia i wnioski.

Swój warsztat naukowy ks. K. Chmielecki wzorował głównie na pracach G. Ossowskiego, A. Lissauera oraz na wydawanym w Warszawie „Światowidzie”.

Wraz z ks. Siegem ułożyli własny niemiecko-polski słownik archeologiczny, który ułatwiał im korzystanie z fachowej literatury niemieckojęzycznej.

Jeszcze jako kleryk K. Chmielecki przestudiował zbiory archeologiczne muzeów w Gdańsku i Toruniu (TNT). Widząc znaczne dysproporcje między bogatymi zbiorami gdańskimi, a zasobami Muzeum TNT prowadził wiele działań promocyjnych, których skutkiem był liczny napływ zabytków do muzeum toruńskiego (zabytki archeologiczne, historyczne, dzieła sztuki, numizmatyka).

A circular, sepia-toned portrait of Ks. Stanisław Kujot, a man with short hair, wearing a dark clerical suit with a white collar. The portrait is set against a background of a historical map of the region around Toruń.

Ks. Stanisław Kujot (1845-1914)
W latach 1887-1914 Prezes Towarzystwa
Naukowego w Toruniu.

(W. Łęga, op. cit.)

KS. KAZIMIERZ CHMIELECKI.

CZŁOWIEK PRZEDHISTORYCZNY
W PRUSIECH ZACHODNICH
ORAZ
PRZEWODNIK
PO ZBIORACH
TOWARZYSTWA NAUKOWEGO
W TORUNIU.

ODBITKA Z 7. I 8. NUMERU TOMU I. ZAPISKÓW.

TORUŃ.
NAKLADEM TOWARZYSTWA NAUKOWEGO E. V.
DRUK S. BUSZCZYŃSKIEGO.
1909.

MUZEUM TOWARZYSTWA NAUKOWEGO
W TORUNIU.

Zb. B. Nr. 1037 Skc. II Nr. 640

1341
DEPOZYTOR

MUZEUM TOWARZYSTWA NAUKOWEGO
W TORUNIU.

Zb. B. Nr. 1057 Skc. I Nr. 662

DEPOZYTOR

Nr. inv. 2349

Metryczki Muzeum TNT wypisane najprawdopodobniej ręką K. Chmieleckiego. Zbiory MOT.

Czasy kleryckie, to również okres zaangażowania K. Chmieleckiego w pracę muzealną. Najwięcej wysiłków włożył w uporządkowanie zbiorów archeologicznych, które od wyjazdu G. Ossowskiego w 1879 roku nie miały fachowej opieki.

Uzupełnił katalog muzealny, zaopatrzył wszystkie eksponaty w opisy. Zabytki archeologiczne skatalogował w nowoczesny sposób wg. systemu trzech epok zaproponowanego przez Christiana Jürgensena Thomse-
na.

W 1909 roku wydał obszerny opis zbiorów Muzeum TNT zatytułowany „Człowiek przedhistoryczny w Prusiech Zachodnich oraz przewodnik po zbiorach Towarzystwa Naukowego w Toruniu”. Obok opisów poszczególnych zabytków zamieścił w nim również numery inwentarza muzealnego jednak bez numerów w ramach sekcji.

W 1908 r. objął faktycznie funkcję kasjera TNT zastępując chorego ks. Gołębińskiego. Było to o tyle istotne, że na jednej parafii w Grzybnie zamieszkali razem Prezes i Skarbnik TNT, ułatwiało to i przyspieszało wiele prac i decyzji.

(W. Łęga, op. cit.; Piotr Gużyński, Wstęp w: Kolekcja archeologiczna Muzeum Towarzystwa Naukowego w Toruniu w zbiorach Muzeum Okręgowego w Toruniu. Katalog. Toruń 2019.)

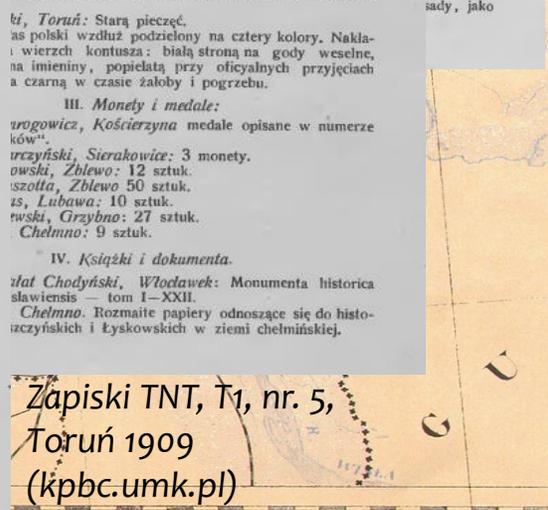
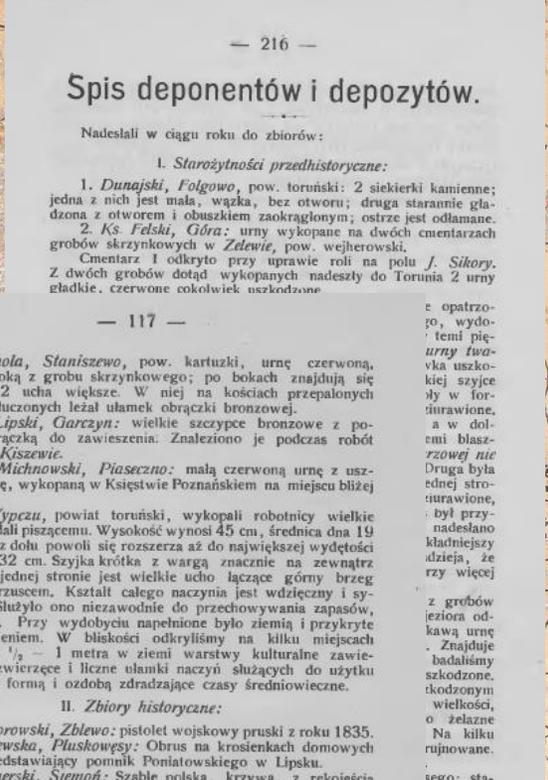
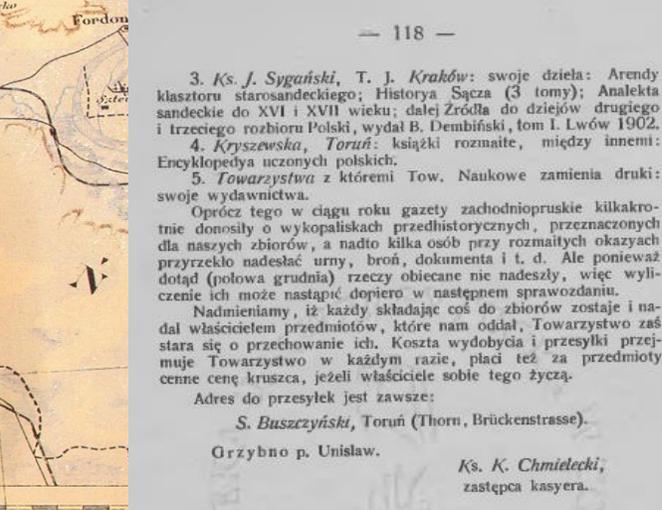
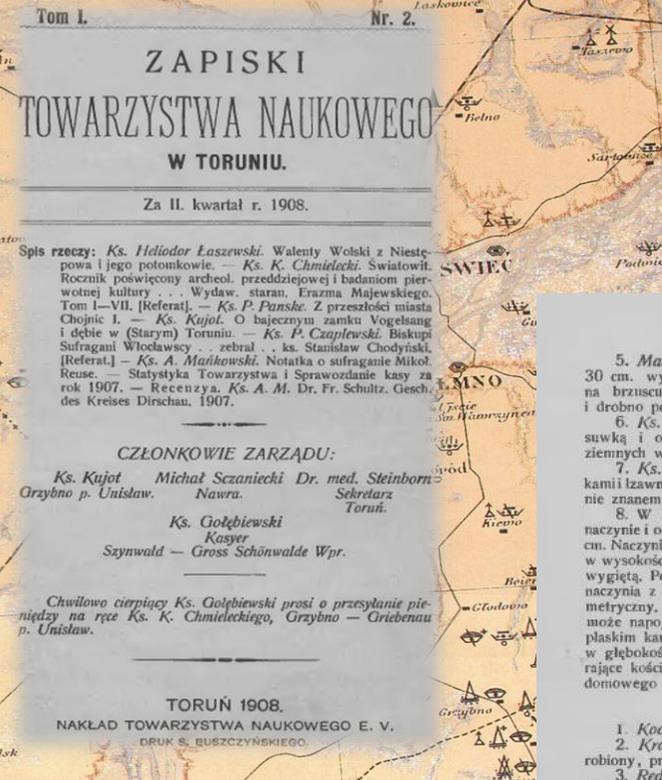
Lata współpracy księży S. Kujota i K. Chmieleckiego w ramach Zarządu TNT to okres rozkwitu i aktywnej działalności Towarzystwa. O ile w roku 1907 lista członków liczyła 515 osób, to już w roku 1909 było ich 582.

Ks. K. Chmielecki był bardzo skrupulatny, publikował w Zapiskach TNT ukazujących się od 1908 roku, szczegółowe sprawozdania, na bieżąco aktualizował listę członków, a każdy nowo pozyskany do Muzeum TNT zabytek zyskiwał szybko dokładny opis.

Jego praca przyczyniła się w znacznym stopniu do tego, że zainteresowanie działalnością TNT wybiegało daleko poza granice Pomorza. Dowodem uznania dla dokonań K. Chmieleckiego było mianowanie go w roku 1910 przez Akademię Umiejętności w Krakowie współpracownikiem Komisji antropologicznej.

Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości na prośbę ks. dr. Władysława Łęgi podjął się sporządzenia spisu przedmiotów z muzeum w Gdańsku, których zwrotu ewentualnie mogłyby się domagać władze polskie.

(W. Łęga, op. cit.)

Zapiski TNT, T. 1, nr. 5,
Toruń 1909
(kpbc.umk.pl)

PRZYCZYNNY DO

CHRONOLOGII GROBÓW PRZEDHISTORYCZNYCH W TRZEBCUZU (PRUSY ZACHODNIE).

SKRYSŁAŁ
KS. KAZIMIERZ CHMIELECKI.

Pogranicze powiatu chełmińskiego i toruńskiego obfitowało dawniej w ciekawe pomniki przedhistoryczne. Badal je pierwszy sp. Gofryd Ossowski, redaktorowi kilka z nich w Trzebucz (powiat chełmiński) i w Nawrze (pow. toruński). Szczególnie starzytności wykopane na gruncach Trzebucz zapyły uwagę tego pierwszego badacza paleontologii naszej dzielnicy i kilkakrotnie wręczał do nich w swoich pracach. Zaliczał on je do grobów skrzynkowych, a więc do epoki brązu, a naczynie tam znalezione, które dziś uznajemy powszechnie jako neolityczne, uważał za przedmiot słęczy do potrzeb domowych, nie mający nic wspólnego z grobami. Tak sobie tłumaczył jego odmiennie cechy i charakter odróżniający je od inwentarza grobów skrzynkowych z popielnicami. Dopiero 10 lat później dr. Lissauer, korzystając z pracy Ossowskiego i licznych nowych odkryć w prowincji, zabytki trzebuckie przypisał epoce kamienia, a groby przez Ossowskiego zbadane przyjął jako typowe dla końca

¹⁾ Wiadomości numizmatyczno-archeologiczne. Tom I, t. 142, 146.

12

llae in puritate
Deo, educatur
Dnum Sikorski
in Regiam, ut
municis et die-
hanc frequen-
hestichum dor-
sistant et sacra
nt memoriaque

erillri parochia-
bus parochiali-
m temporibus
praestet, sciens
m nostramque
tuturam
ationem atque
sigillo nostro

s Muradowicz,
nae Celsitudinis
retarius mp.

TRZY CMENTARZE GROBÓW SKRZYNKOWYCH W ŻELEWIE. (POWIAT WEJHEROWSKI)

BADAŁ I OPISAŁ
KS. KAZIMIERZ CHMIELECKI.

Drukując w ostatnich dwóch numerach „Zapisków tego roku” „Przewodnik po zbiorach Towarzystwa Naukowego w Toruniu” podaliśmy równocześnie zarys archeologii przedziejowej naszej prowincji, a zatem i ogólny zarys cmentarzy grobów skrzynkowych, tak liczyliśmy zwłaszcza na właściwych wyznach pomorskich. I

WYKOPALISKA MONET I SREBRA MASZENICE, NIECISZEWO, POZĄŁKOWO W ŚWIETLE NAJNOWSZYCH BADAŃ.

OPISAŁ
KS. KAZIMIERZ CHMIELECKI
(WIKARY W GRZYBNIE, POCCZA UNISŁAW)

WSTĘP.

Praca niniejsza jest dalszym owocem powziętego przed laty zamiaru opublikowania najciekawszych zabytków nagromadzonych w zbiorach Towarzystwa Naukowego w Toruniu.

Nie trzymałem się żadnego porządku chronologicznego, lecz podawałem do wiadomości to, co najwięcej na uwagę zasługiwało albo co spokrewnione było z wykopaliskami, które właśnie sam wykonywałem. Tak w roku 1905 miałem okazję odkryć w Kałdusie groby rzędowe, a więc w roczniku Towarzystwa opisałem zabytki toruńskie pochodzące z takich samych grobów, chociaż co do czasu należą do ostatniej epoki przedhistorycznej albo nawet samego zarania historycznego sięgają. Teraz zaś wypada mi opis rzeczy starszych jak n. p. ciekawych na cały świat urn twarzowych, które w wspomnianych zbiorach w sporę ilości się przechowują a które tylko po części są opisane, na później odłożyć a zająć się wykopaliskami monet i srebra z IX—XI wieku, ponieważ właśnie ich sprawa stała się aktualną i ponieważ

PRZYCZYNNY DO ARCHEOLOGII PRUS ZACHODNICH.

NAPISAŁ

KS. KAZIMIERZ CHMIELECKI
WIKARY W CHEŁMNIE (CULM a. W.)

1. Cmentarz grobów rzędowych w Kałdusie.

Jedną z najbogatszych okolic w groby przedhistoryczne to po Kaszubach, a mianowicie po powiatach puckim, wejherowskim i kartuzkim, ziemia chełmińska. Odkryto w niej groby lub zabytki z wszystkich okresów przedhistorycznych. Opracowana w roku 1877 przez Dr.

Lissauer z samej z samych w który z epoki dwoiła; kamiennego w z późnie tarz pog oddalon wych w A pomi Około 1 gruntów Lissauer poszukiv

CMENTARZ ZAROWY Z EPOKI BRONZU W CZEMLEWIE.

BADAŁ I OPISAŁ
KS. KAZIMIERZ CHMIELECKI.

Badania archeologiczne w Pruszech Zachodnich napotykały na coraz większe trudności. Doszło niemal do tego, że odkrycia, cmentarzy Lissauer poszukiv i wysok każda skil

STARE BRONZY

W
ZBIORACH TOWARZYSTWA NAUKOWEGO W TORUNIU

Z 2 TABLICAMI
OPISAŁ

KS. KAZIMIERZ CHMIELECKI

WSTĘP.

Każde towarzystwo naukowe posiadające zbiory historyczne ma obowiązek bądź to w własnych iłkach bądź to w gazetach od czasu do czasu publikować przynajmniej przedmioty ciekawsze, które przeszły do posiadania. Korzyści powstające stąd dla nauki i male. Rośnie przez to bowiem znacznie i roz się działalność towarzystwa. Uczni nie należący ego z takich publikacji dowiadują się o najnow h znaleziskach, znajdują łatwo co im do prac lii potrzebne, zgłaszają się o bliższe wiadomości ienając towarzystwo w swoich pracach jako źródło, a mu u świata naukowego uznanie i przyjaciół i uczonymi. adania tego dotąd nie spełniło Towarzystwo Nau- w Toruniu. (Wlicza cprawda Gofryd Ossowski?) w tekście ijąącym do swej mapy archeologicznej Prus Za- ich, owej podwaliny wszystkich dalszych badań

Tom II. Nr. 5. ZAPISKI TOWARZYSTWA NAUKOWEGO W TORUNIU.

Za I. kwartał r. 1912.

W obronie siekierek bronzowych.

Napisał
Ks. Kazimierz Chmielecki.

W „Wiadomościach numizmatyczno-archeologicznych” (1909 Nr. 3) umieścił p. Bolsunowski artykuł na temat: „Celt jako przedmiot zamiennego handlu — moneta,” który dotyczy na nowo starej bolączki archeologów, a mianowicie pytania: czym były w istocie kliny bronzowe, celty, pałstaby czyli, jak dziś prawie ogólnie się wyrażamy, siekierki bronzowe?

Treść artykułu, zapewniającego niespełna półtoręj strony, jest następująca: „Chłiska moneta zdawkowa w formie krążków o kwadratowym otworze pochodzi z starożytnych nożów bronzowych. Równocześnie z tymi nożami kursowały jako materiał zamienny w epoce brązu „celty”. Dowodem tego jest kilka celtów — przechowanych w muzeum wschodnio syberyjskiego wydziału Towarzystwa geograficznego w Irkucku — ozdobionych wypukłymi rysunkami nożów, po dwa po każdej stronie. Ornament ten ma wydatnie, że w celcie zawierają się cztery noże, t. j. że celt swą wagą i wartością równał się czterem nożom. Inny celt w zbiorach autora — pochodzący z Minusiuska, w jeniejskiej gubernii — ozdobiony jest sześciu klinami, co wskazuje, że był on wagi i wartości 2x6=12 noży czyli ostrz (sieł) „Przeło

(kpbc.umk.pl)

Ks. K. Chmielecki przebadwał wykopaliskowo ok. 25 stanowisk archeologicznych, w tym wiele cmentarzysk, wśród nich trzy cmentarzyska kultury pomorskiej w Żelewie, pow. wejherowski, gm. Luzino, z którego pochodzi piękny i cenny zbiór zabytków z urnami twarzowymi na czele. Włączył się w badania cmentarzyska średniowiecznego w Kałdusie, gm. Chełmno, z bogato wyposażonymi grobami. Cmentarzysko to fascynuje archeologów po dzień dzisiejszy.

Jest również autorem szeregu publikacji. Jego wkład w badania prehistorii Prus Królewskich wysoko oceniał ks. dr W. Łęga, który w pośmiertnym wspomnieniu o K. Chmieleckim napisał: „W prehistorii Polski, a szczególnie Pomorza imię ks. Chmieleckiego pozostanie żywe na zawsze, ktokolwiek bowiem będzie chciał dać całokształt pradziejów Polski, a tembardziej Pomorza, nie może ze znaczną szkodą dla swych badań pominąć prac ś.p. ks. Chmieleckiego”.

Ks. Kazimierz Chmielecki zmarł na chorobę serca 18 maja 1929 roku w domu dla księży emerytów w Zamartem.

(W. Łęga, op. cit.)

BIBLIOGRAFJA PRAC KS. K. CHMIELECKIEGO.

1. Wycieczka do grobowisk przedhistorycznych w powiecie kartuskim. RTNT XI (1904) 162–176.
2. Przyczynki do archeologii Prus Zachodnich. RTNT XII. (1905), 372–384.
3. Stare brzozy w zbiorach Tow. Naukowego w Toruniu. RTNT XIII. (1906) 65–80.
4. Wykopaliska monet i srebra Maszenice, Nieciszewo i Pożalkowo w świetle najnowszych badań. RTNT. XIV. (1907) 3–44.
5. Cmentarz żarowy z epoki brzozy w Czemlewie. RTNT. XIV. (1907), 197–203.
6. Drei unbekante Münzfunde aus der Hacksilberzeit. Berliner Münzblätter. Neue Folge. 29 (1908) Nr. 81; 133–39.
7. Przyczynki do chronologii grobów przedhistorycznych w Trzebczu (Prusy Zachodnie). RTNT. XV. (1908), 169–179.
8. Schmidt A., Die Leba und ihr Ost-West Tal. Danzig 1907. Rec. ZTNT. I. (1908), 31–32.
9. Światowid. Rocznik poświęcony archeologii przedziejowej. Warszawa 1899–1907. Rec. ZTNT. I. (1908), 41–46.
10. Trzy cmentarze grobów skrzynkowych w Żelewie w pow. wejherowskim. RTNT. XVI. (1909), 184–192.

(kpb.c.umk.pl)

Wybór zabytków z cmentarzyska w Kałdusie. Zbiory MOT.

Wybór zabytków z cmentarzyska w Żelewie. Zbiory MOT >

Władysław Jan Łęga urodził się 4 czerwca 1889 roku w Miranach, pow. sztumski. Zarówno jego ojciec Izydor, jak i sam Władysław do odzyskania niepodległości używali zmienzonej formy nazwiska – Lengga.

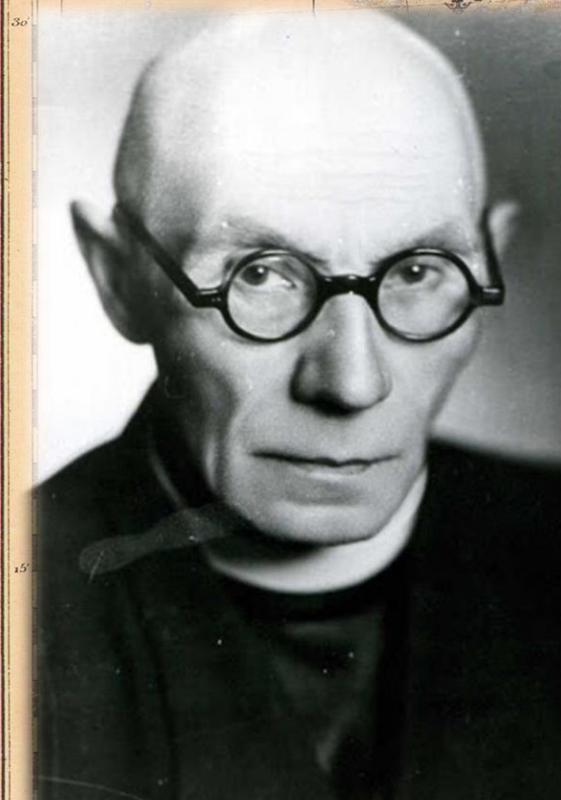
Izydor Łęga ukończył seminarium nauczycielskie w Kościerzynie i od 1879 roku pracował jako nauczyciel w jednoklasowej szkole w Miranach, do której uczęszczał również Władysław.

Jego matka Franciszka Frankiewicz bardzo dbała o kultywowanie w domu tradycji narodowo-polskich. W 1925 roku W. Łęga wydał tomik poezji zatytułowany „Z pomorskich łąnów”, który zadedykował rodzicom.

Po ukończeniu edukacji w szkole w Miranach w latach 1901-1910 uczęszczał do gimnazjum w Rogóźnie Wielkopolskim, gdzie zdał maturę. W czasie nauki był członkiem kółka filomackiego, w którym przeszedł wszystkie stopnie. Działalność ta była zagrożona wydaleniem ze szkoły.

(Jan Powierski, Władysław Łęga 1889-1960, w: Działacze Towarzystwa Naukowego w Toruniu 1875-1975, red. M. Biskup, Warszawa, Poznań, Toruń 1975)

Gimnazjum w Rogóźnie Wielkopolskim w 1909 r.
(fotopolska.eu)

Ks. dr Władysław Jan Łęga (1889-1960)
(muzeum.grudziadz.pl)

fotopolska.eu

Po ukończeniu gimnazjum W. Łęga wstąpił do Seminarium Diecezjalnego w Pelplinie, które było ośrodkiem skupiającym i wychowującym wielu historyków uprawiających polską historiografię Pomorza. Jednym z wybitniejszych był ks. Stanisław Kujot, będący w latach 1872-93 profesorem Collegium Marianum. Po swoim odejściu nadal utrzymywał ożywione kontakty ze środowiskiem pelplińskim. To właśnie kontakty z ks. S. Kujotem oraz ks. Alfonsem Mańkowskim dały młodemu klerykowi impuls do zainteresowania się najbardziej zaniedbaną na Pomorzu dyscypliną naukową – etnografią.

W czasie nauki w seminarium (1910-14) W. Łęga zorganizował i prowadził tajne kółka polskie mające na celu krzewienie ducha niepodległościowego.

(J. Powierski, op. cit.)

Katedra w Pelplinie i zabudowania
poklasztorne – 1905-1910.

(fotopolska.eu)

Ks. Alfons Mańkowski (1870-1941)
Historyk Pomorza, członek AU, TNT,
TPNP, PTK, Instytutu Bałtyckiego.
(pl.wikipedia.org)

Wnętrze biblioteki Wyższego Seminarium
Duchownego w Pelplinie - lata 1918-1935.
(fotopolska.eu)

Od 1913 roku W. Łęga zajmował się zbieraniem pieśni, legend, podań i bajek ludowych nie tylko w rodzinnych Miranach ale również w okolicznych wsiach (Benowo, Jerszewo). W tym czasie nawiązał współpracę z Towarzystwem Naukowym w Toruniu, którego ówczesnym prezesem był ks. S. Kujot.

Święcenia prezbiteratu przyjął dnia 29 marca 1914 roku. Mszę prymicyjną odprawił nazajutrz w Grucie pod Grudziądzem, dokąd przeprowadzili się jego rodzice. Wśród gości znalazł się ks. Alfons Mańkowski jeden z naukowych mentorów młodego W. Łęgi. Pierwszą placówką na jaką został delegowany była Szczuka pod Brodnicą gdzie obejmuje obowiązki wikarego. Zajmował się tu m. in. tajnym nauczaniem języka polskiego.

W tym czasie został także członkiem zwyczajnym Towarzystwa Naukowego w Toruniu.

(J. Powierski, op. cit.)

W styczniu 1915 roku dostał powołanie do służby wojskowej w armii niemieckiej. Po zakończeniu szkolenia został sanitariuszem w szpitalu garnizonowym w Gdańsku, a od 1 kwietnia przebywał na froncie wschodnim gdzie oprócz funkcji sanitariusza pełnił obowiązki duszpasterskie. W kontaktami z Polakami posługiwał się językiem ojczystym i budził w nich ducha narodowego.

Spowodowało to działania władz pruskich, które próbowały wymóc na ks. W. Łędze (wtedy posługiwał się jeszcze nazwiskiem Lengga) prowadzenie działalności duszpasterskiej w duchu niemieckiej partii katolickiej Centrum, nauczania języka niemieckiego i niemieckich pieśni, a także obchodzenia niemieckich świąt narodowych czemu W. Łęga stanowczo się sprzeciwił.

W. Zdemobilizowany 1 kwietnia 1916 roku, objął obowiązki wikarego w parafii w Grucznie, poy. świecki.

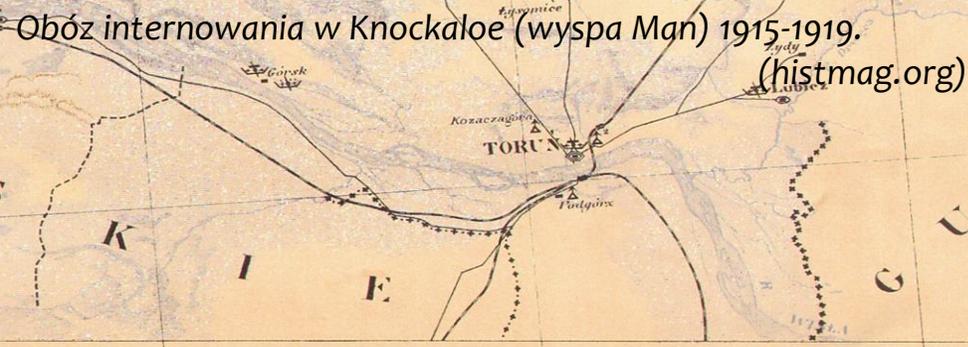
Ponownie powołany do wojska 10 marca 1917 roku trafił najpierw jako sanitariusz do szpitala garnizonowego w Grudziądzu, a od 1 I 1918 roku służył w 402 Pułku Piechoty we Francji.

1 lipca 1918 roku dostał się do niewoli amerykańskiej. Uskarżał się na to, że Polaków traktowano na równi z Niemcami. Odzyskanie przez Polską niepodległości W. Łęga świętował w obozie jenieckim, z tej okazji zorganizował pogadanki polskie. Sam był prawdopodobnie jednym z prelegentów.

(J. Powierski, op. cit.)

Obóz internowania w Knockaloe (wyspa Man) 1915-1919.

(histmag.org)

Wraz z 300 innymi polskimi jeńcami, po kilku-krotnych próbach, został przyjęty do polskiej armii gen. Józefa Hallera. 15 lipca 1919 roku mianowano go kapelanem 7 Pułku Strzelców, a następnie 49 Pułku Piechoty Strzelców Kresowych. W szeregach tych jednostek wrócił do Polski.

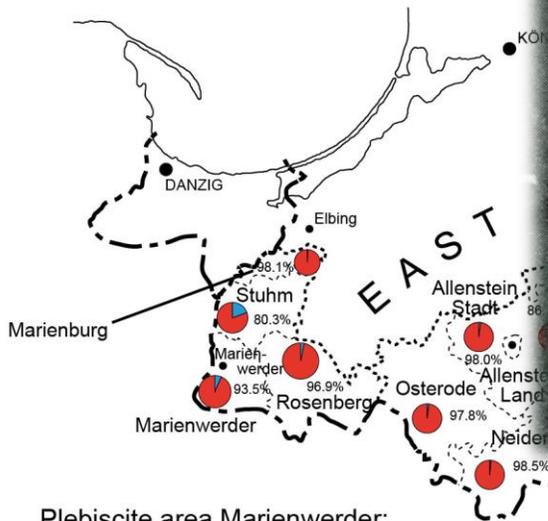
W 1920 roku na mocy postanowień Układu Wersalskiego o przynależności Warmii i Prus Wschodnich do Polski bądź Niemiec miał zdecydować plebiscyt.

Na wniosek Warmińskiego Komitetu Plebiscytowego Prezydium Rady Ministrów zwróciło się do Ministerstwa Spraw Wojskowych o zwolnienie kilku żołnierzy w celu skierowania ich do pracy agitacyjnej wśród ludności polskiej. Na pierwszym miejscu tej listy znalazł się W. Łęga.

Po niepomyślnym dla Polski zakończeniu plebiscytu Ministerstwo Spraw Wojskowych zabiegało w Kurii Biskupiej Wojska Polskiego o ponowne delegowanie W. Łęgi do służby w wojsku. Został tymczasowym kapelanem Szpitala Wojskowego nr 3 w Krakowie, a niedługo potem kapelanem Szpitala Garnizonowego w Grudziądzu, gdzie był kierownikiem Rejonu Duszpasterskiego na północną część Pomorza. (Grudziądz, Chełmno, Chojnice, Gniew i Starogard).

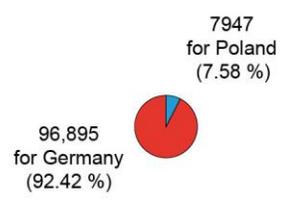
(J. Powierski, op. cit.)

Results of the plebiscite of 11 July 1920
(Votes for Germany („East Prussia“) are given in percentages, the sizes of the circles correspond to the number of voters)

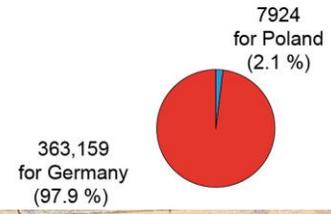

Ks. Władysław Łęga – zdjęcie z Księgi Pamiątkowej Dziesięciolecia Pomorza – 1930. (ipsb.nina.gov.pl)

Plebiscite area Marienwerder:
104,842 Abstimmende

Plebiscite area Allenstein:
363,159 voters

Wyniki plebiscytu na Warmii i Mazurach – Polacy osiągnęli najlepszy wynik w pow. sztumskim, w którym agitacje prowadził m.in. W. Łęga. (przeładbaltycki.pl)

Na polu działalności naukowej W. Łęga odnowił swoje kontakty z TNT i podjął studia na Uniwersytecie w Poznaniu (1920). Początkowo studiował etnografię u prof. Jana Stanisława Bystronia i archeologię u prof. Józefa Kostrzewskiego. Jednak ostateczny wybór padł na archeologię.

Podczas studiów angażował się w działalność wielu stowarzyszeń: Komitetu Filomackiego w Grudziądzu, Oddziału Grudziądzkiego Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego, Towarzystwa Czytelników Ludowych (wiceprezes, a następnie prezes).

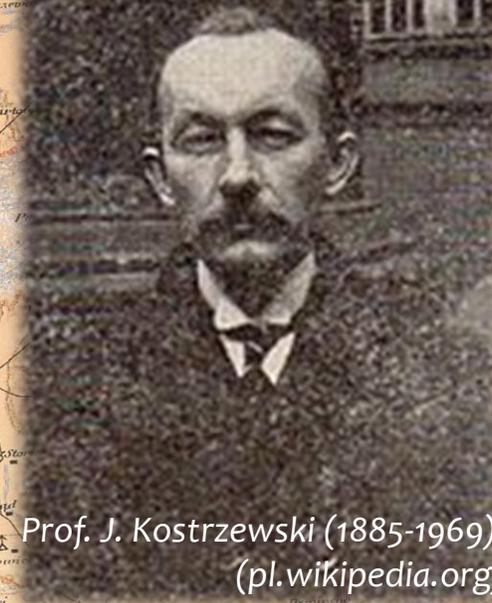
Po przekazaniu biblioteki i Muzeum Miejskiego w Grudziądzu pod opiekę TCL został prezesem Sekcji Muzealnej oraz honorowym kustoszem Muzeum. Przyczynił się do jego reorganizacji, rozwoju i wzbogacenia zbiorów.

Został członkiem korespondentem Komisji Konserwatorskiej przy UW w Poznaniu. Proponowano mu również objęcie posady dyrektora Muzeum w Bydgoszczy obiecując wysokie pobory, jednak tej propozycji W. Łęga nie przyjął.

(J. Powierski, op. cit.)

Prof. J.S. Bystron (1892-1964)
(pl.wikipedia.org)

Prof. J. Kostrzewski (1885-1969)
(pl.wikipedia.org)

Muzeum Miejskie w Grudziądzu
(grudziadz.fotopolska.eu)

Dr Józef Łęgowski (1852-1930).
Prezes TNT w latach 1920-23.
(pl.wikipedia.org)

ZAPISKI TOWARZYSTWA NAUKOWEGO W TORUNIU.

Tom V. Za III. kwartał 1922 r. Nr. 11.

SPIS RZECZY:

Towarzystwo Naukowe. Str. 169. — J. Karnowski, Zątag w sprawie wspólnot kościelnych (simultaneum) w Pr. Zachodnich (r. 1798—1809). Str. 170. — Ks. A. Mańkowski, Drukarnstwo i piśmiennictwo polskie w Kwizdynie. Str. 173. — Recenzje. Str. 182.

Towarzystwo Naukowe

odbyło 9. b. m. nadzwyczajne walne zebranie w Toruniu. Obrady zagał prezes prof. Dr. Łęgowski, przewodniczył im naczelnik wydziału w kuratorjum Dr. Zegarski. Pierwszy punkt obrad dotyczył ugody zarządu Tow. Nauk. z magistratem i radą miasta Torunia, dotyczącej połączenia bibliotek Tow. Nauk. i miejskiej w jeden księgozbiór imienia Kopernika w gmachu Tow. Nauk., przyczem Tow. Nauk. oddaje swoje zbiory tylko jako depozyt. Ugodę tę, zawartą na 20 lat, walne zebranie potwierdziło. Zarząd tym wspólnym księgozbiorem, do którego przyłączył się mają biblioteka państwowego gimnazjum męskiego i biblioteka towarzystwa Kopernikusverein, obejmie kuratorjum, mające po jednym przedstawicieli Tow. Nauk., miasta i rządu; na przedstawiciela Tow. Nauk. wybrało walne zebranie naczelnika wydziału p. Karnowskiego. Równocześnie upoważniło walne zebranie zarząd do zawarcia z starostwem krajowym ugody co do utworzenia ze zbiorów muzealnych Tow. Nauk. i miasta Torunia publicznego Muzeum pomorskiego pod zarządem tegoż starostwa. Tow. Nauk. pozostanie jednak i w tym wypadku właścicielem swych zbiorów.

Na wniosek p. Karnowskiego polecono utworzyć wydział; zorganizowaniem wydziału historyczno-archeologicznego mają się zająć pp. prof. Dr. Łęgowski i ks. Łęga, prawniczo administracyjnego prezes Szuman i naczelnik Karnowski, teologicznego ks. prof. Dr. Panske a lekarsko-przyrodniczego naczelnik Dr. Gracz.

W przyszłym Roczniku uchwalono drukować ostatni zeszyt Dziejów Prus Królewskich ks. Dra Kujota.

(kpbc.umk.pl)

Od 1922 roku wyraźnie wzrasta aktywność W. Łęgi w TNT. Wraz z dr. Józefem Łęgowskim podjął się zreorganizowania Wydziału Historyczno-Archeologicznego, który od kilku lat nie podejmował żadnej działalności. Został zastępcą sekretarza tego Wydziału i piastował tę funkcję przez wiele lat.

W maju 1923 roku wybrano go do nowego Zarządu Towarzystwa, w ramach którego zajął się redakcją wydawnictw. Od 1934 roku, aż do wybuchu II wojny światowej był przewodniczącym komisji redakcyjnej.

Od 1925 roku zabiegał o powołanie Muzeum Pomorskiego w Toruniu, proponował zakup chaty kaszubskiej z myślą o założeniu skansenu etnograficznego. Na Powszechnym Zjeździe Historyków w Poznaniu promował ideę założenia w Toruniu stacji naukowej, a w 1928 roku zabiegał o utworzenie archiwum pomorskiego.

Był jednym z najaktywniejszych prelegentów na posiedzeniach TNT. Wygłaszał kilka odczytów rocznie, dotyczyły one problematyki archeologicznej i etnograficznej.

(J. Powierski, op. cit.)

W latach 1923-28 W. Łęga pracował nad swoim doktoratem na temat kultury Pomorza we wczesnym średniowieczu. Przeprowadził badania powierzchniowe na grodziskach położonych w pobliżu Grudziądza i opisał je. Wykonał kwerendę źródłową we wszystkich muzeach i bibliotekach pomorskich od Torunia do Gdańska oraz w zbiorach prywatnych. Zapoznał się z materiałami z muzeów i bibliotek w Szczecinie, Berlinie, Elblągu i Królewcu.

Zwizytował grodzisko w Kałdusie koło Chełmna, trzy grodziska w pow. brodnickim oraz Strześcięcino pod Grudziądzem.

W. Owocem jego pracy była dysertacja zatytułowana „Kultura Pomorza we wczesnym średniowieczu na podstawie wykopalisk” na podstawie której w 1928 roku otrzymał tytuł doktora nauk filozoficznych na Uniwersytecie w Poznaniu.

Dzieło życia W. Łęgi opublikowano w dwóch częściach w Rocznikach TNT za lata 1929 i 1930. Praca ta zachowuje aktualność po dzień dzisiejszy.

(J. Powierski, op. cit.)

KULTURA POMORZA
WE WCZESNYM ŚREDNIOWIECZU
NA PODSTAWIE WYKOPALISK.

KS. DR. WŁADYSŁAW ŁĘGA.

I.

ROCZNIKI
TOWARZYSTWA NAUKOWEGO
W TORUNIU

ROCZNIK TRZYDZIESIĄTY PIĄTY

Z ZASIŁKIEM WYDZIAŁU NAUKI
MINISTERSTWA W. R. I OŚWIECENIA PUBLICZNEGO
I POMORSKIEGO WOJEWÓDZKIEGO ZWIĄZKU KOMUNALNEGO

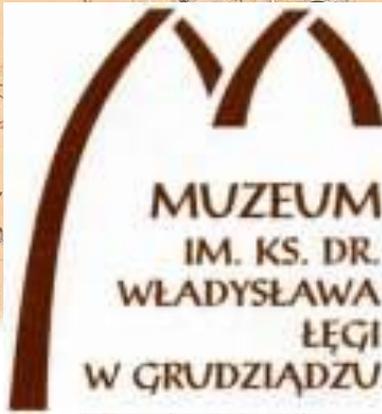
TORUŃ
NAKLADEM TOWARZYSTWA NAUKOWEGO W TORUNIU
DRUKIEM S. BUSZCZYŃSKIEGO
1929

Muzeum Miejskie w Grudziądzu - sala rzemiosł artystycznych w budynku przy ulicy Legionów – 1912 r. (muzeum.grudziadz.pl)

(grudziadz.naszemiasto.pl)

Lata 20-te to również silne związki W. Łęgi z Grudziądzem. Działał w TCL, PTK i opiekował się Muzeum Miejskim i opracował Przewodnik.

W uznaniu jego zasług dla społeczności Grudziądza, a zwłaszcza dla rozwoju Muzeum Miejskiego w 120 rocznicę jego powstania, na wniosek dyrekcji i pracowników w 2003 roku nadano tej instytucji imię Ks. dr. Władysława Łęgi.

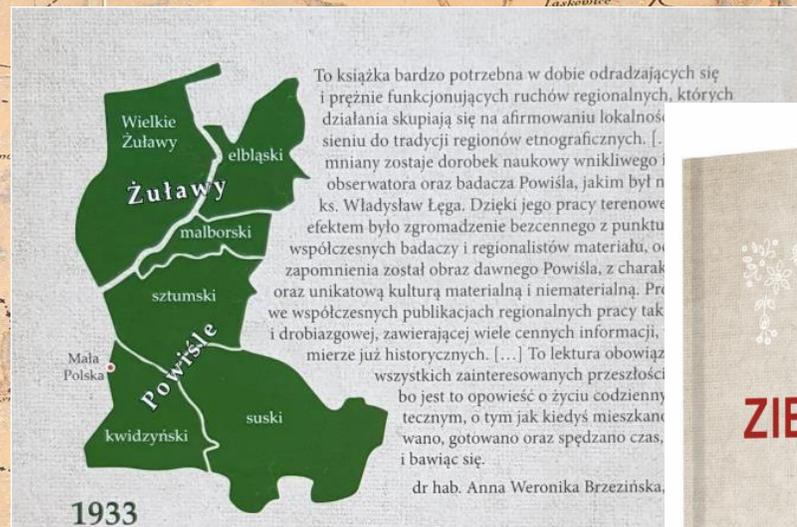
Został członkiem Komitetu Honorowego Pierwszego Ogólnopolskiego Kongresu Krajoznawczego, na którym wygłosił referat „Muzeum jako placówka współpracy naukowej na prowincji (1929).

Ukazanie się drukiem doktoratu W. Łęgi oraz cały jego dorobek sprawiły, że zyskał uznanie wielu instytucji naukowych. Został współpracownikiem Komisji Antropologii i Prehistorii Polskiej Akademii Umiejętności. Zarząd Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk mianował go członkiem tworzącej się Komisji Archeologicznej, a Instytut Bałtycki mianował go członkiem korespondentem.

(J. Powierski, op. cit; Emilia Markot, Patron - <http://muzeum.grudziadz.pl/strona-181-patron.html>)

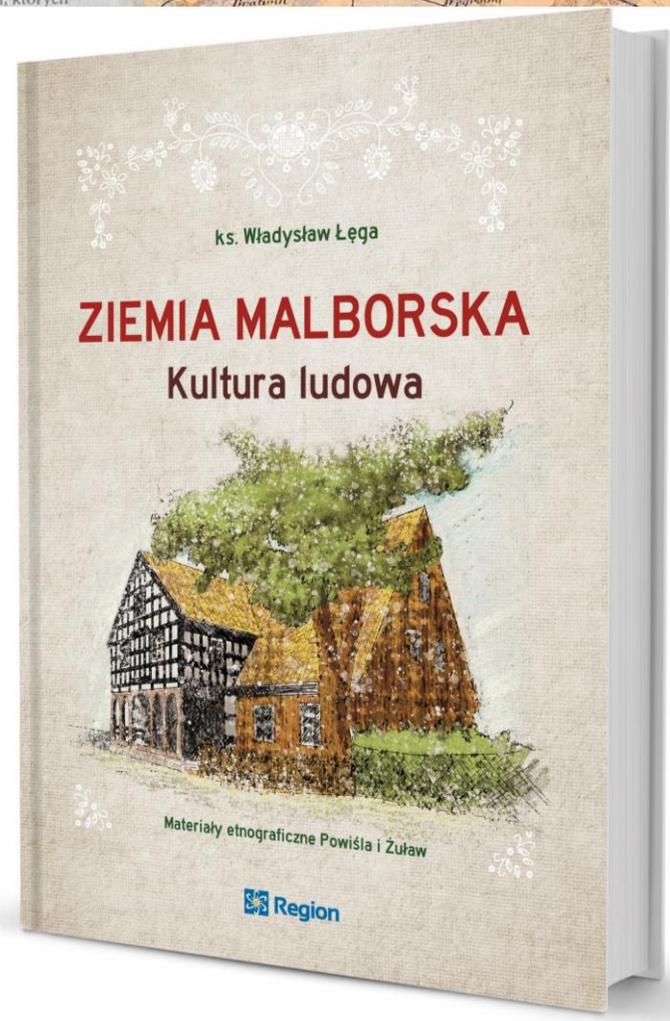
W 1933 roku, nakładem Instytutu Bałtyckiego ukazała się praca „Ziemia malborska. Kultura ludowa”, która była ukoronowaniem wieloletnich prac W. Łęgi. Materiały, na których oparł się autor, zostały zebrane przez niego w 40 miejscowościach, dodatkowo przeanalizował dostępną literaturę przedmiotu. Opracowanie to stanowiło pełną monografię etnograficzną regionu. Zawarte w niej informacje dotyczą geografii, topografii, zarysu historycznego, demografii, etnografii, antropologii i charakterystyki językowej. Autor zawarł w niej również przegląd literatury. W opisywanej pracy W. Łęga omówił kulturę materialną, społeczną i duchową. Całości dopełniło 180 rycin i 10 mapek. Jeden z wniosków końcowych brzmiał następująco: „kultura ludowa ziemi malborskiej wykazuje minimalne tylko zapożyczenia obce, raczej trzeba ją uznać całkowicie jako własność kulturalną narodu polskiego”. Cechą charakterystyczną badań W. Łęgi, zarówno archeologicznych, jak i etnograficznych, było poszukiwanie dowodów polskości Pomorza.

(J. Powierski, op. cit.)

1933

Ks. Władysław Łęga – urodził się w 1889 r. w wsi Mińskie Mirowice). W latach 1901–1910 uczył się w gimnazjum Wielkopolskim. Był członkiem Towarzystwa Pomorskiego. Po maturze wstąpił do seminarium duchownego w Pelplinie, zainteresował się etnografią. Nawiązał współpracę z Towarzystwem Naukowym w Toruniu. W 1914 r. otrzymał święcenia. W okresie I wojny światowej służył jako kapelan w 1. pułku. Po jej zakończeniu był działaczem plebiscytowym, związał się z polską armią. Przez większość dwudziestolecia żył w Sopotu. W latach 1920–1921 odbył studia doktoranckie w Poznaniu. Poza etnografią zajmował się również archeologią; swój warsztat naukowy budował pod okiem etnografa Jana Bystronia oraz archeologa Józefa Kostrzewskiego. W 1928 r. obronił rozprawę doktorską o tytule: „Kultura Pomorza we wczesnym średniowieczu na podstawie wykopalisk”. Walczył w Armii Pomorskiej, a po przegranej kampanii wrześniowej przeżył w Lwowie i Borzęcinie k. Tarnowa, gdzie podjął się badań nad średniowiecznymi dworkami nad morzem. W 1945 r. powrócił na Pomorze – początkowo do Radzyna Chelmińskiego, do Sopotu. W Trójmieście do końca życia działał naukowo oraz pełnił szereg funkcji społecznych.

Praca W. Łęgi wydana ponownie po 85 latach w roku 2018.

(paprotwielopolska.wordpress.com)

SŁOWNIK GEOGRAFICZNY PAŃSTWA POLSKIEGO

I ZIEM HISTORYCZNIE
Z POLSKĄ ZWIĄZANYCH

POD REDAKCJA
DR STANISŁAWA ARNOLDA
PROF. UNIwersYTETU JÓZEFA PIŁSUDSKIEGO
W WARSZAWIE

POMORZE POLSKIE. POMORZE ZACHODNIE.
PRUSY WSCHODNIE.

T. I

Z. 2

WYDAWNICTWO POLSKIEGO TOWARZYSTWA KRAJOZNAWCZEGO
Z ZASIĘKU FUNDUSZU KULTURY NARODOWEJ
WARSZAWA

(wbc.poznan.pl)

Od 1934 roku ks. dr W. Łęga zajął się zbieraniem materiałów dotyczących wszelkich dziedzin kultury ludowej ziemi chełmińskiej. Badania objęły 80 wsi w pow. gruziędzkim, chełmińskim, toruńskim i wąbrzeskim. Prace terenowe ukończył w 1937 roku.

W 1938 roku wydano „Słownik geograficzny państwa polskiego i ziem historycznie z Polską związanych” obejmujący Pomorze polskie, Pomorze Zachodnie i Prusy Wschodnie. W rozdziale dotyczącym pradziejów W. Łęga zawarł syntezę swoich poglądów wyrażonych w różnych wcześniejszych publikacjach, a dotyczących dziejów starożytnych i wczesnośredniowiecznych Pomorza.

Do 1939 roku dorobek W. Łęgi to ponad 100 pozycji (prace naukowe, artykuły, recenzje, sprawozdania) z archeologii, etnografii, muzealnictwa, organizacji badań naukowych i krajoznawstwa.

(J. Powierski, op. cit.)

W latach 1931 i 1934 Podkomisja Pomorska Komitetu Krzyża i Medalu Niepodległości dwukrotnie występowała o nadanie tegoż odznaczenie W. Łędze. Dwukrotnie władze krajowe Komitetu wniosęk odrzuciły (1934 i 1935), jako powody podano: „nie brał udziału w powstaniu armii Hallera” i „z powodu braku pracy niepodległościowej”.

Dopiero w 1936 roku Prezydent RP Ignacy Mościcki nadał W. Łędze Złoty Krzyż Zasługi „za zasługi na polu pracy naukowej”.

(J. Powierski, op. cit.)

Krzyż i Medal Niepodległości.

(powstancy-srem.pl)

Złoty Krzyż Zasługi
wzór przedwojenny

(odessa.pl)

131.
ZARZĄDZENIE
Na zasadzie art. 5 ustawy z dnia 23 czerwca 1923 r. (Dz. U. R. P. Nr. 62, poz. 458) nadaję

ZŁOTY KRZYŻ ZASŁUGI

po raz pierwszy

za zasługi w służbie wojskowej

pułkownikom:
dr. Franciszkowi Kzaweremu Aleksandrowi Bałaczukowi, lek., — Benedyktowi Chłesewiczowi, dypl., — Michałowi Gałęzce, — Milanowi Maksymilianowi Kamiskiemu, dypl., — Wacławowi Młodzianowskiemu, — dr. Zygmuntovi Ignacemu Raszewskiemu, lek., —

podpułkownikom:
Juljanowi Edwinowi Arndt - Russockiemu, — Wiktorowi Norbertowi Eichlerowi, — Januszowi Długaj, dypl., — Władysławowi Kaliszowskiemu, dypl., — Bronisławowi Kazimierzowi Lechowskiemu, — Mieczysławowi Lesińskiemu, lek. wet., — Karolowi Józefowi Matzanauerowi, — Franciszkowi Pokornemu, dypl., — Bolesławowi Pyszorze, dypl., — Klauzjuszowi Federerowi, — Bronisławowi Rokicie, lek. wet., — Stanisławowi Bo-

żyjowskiemu Radkowskemu, dypl., — Stanisławowi Sadewskiemu-II, dypl., — Ludwikoowi Sawickiemu, dypl., — Adamowi Janowi Feliksowi Świętiskiemu, dypl., — Stanisławowi Tatarowi, dypl., — Franciszkowi Tomsa - Zapolskiemu, dypl., — Kazimierzowi Wyderce;

majorom:
Arkadiuszowi Balcewiczowi, — Tadeuszowi Janowi Kazimierzowi Borkowskiemu, — Romualdowi Boryckiemu, — Edwardowi Marji Fryderykowi Augustowi Brzile, — Stanisławowi Birkbie, — Wincentemu Batowi, — Kazimierzowi Cępryskiemu - Ciekawemu, — Alfredowi Wojciechowi Henrykowi Chameliemu, — Eugenjuszowi Chrzastowskiemu II, dypl., — Stanisławowi Chudybie, — Henrykowi Emilowi Cybalskiemu, — Stefanowi Czarnockiemu II, — Wacławowi Damszowskiemu, — Henrykowi Dmowskiemu, — Karolowi Domeszowi, — Michałowi Drzyżkowi, dypl., — Marjanowi Dzierżbickiemu, — Franciszkowi Józefowi Fatkowi, — inż. Kazimierzowi Gaberlemu, — Janowi Gabriełowi Gawronowi, int. dypl., — Olgierdowi Giedroycowi, dypl., — Franciszkowi Głowackiemu, — dr. Leopoldowi Goldbergerowi, lek., — Mieczysławowi Karolowi Gumkowskiemu, — Ignacemu Franciszkowi Halbce, — Wacławowi Iwaszkiewiczowi II, — Franciszkowi Januszowi, — Józefowi Juniewiczowi, — Józefowi Kaiserowi, dypl., — Mironowi Józefowi Kalince, dypl., — Juliuszowi Filibertoowi Kellerowi, — Stanisławowi Kęskowi, — dr. Janowi Antoniemu Korczakowskiemu, lek., — Stefanowi Pawłowi Kossakowskiemu, — Adamowi Stefanowi Kowalczykowi, — Adamowi Kozłowskiemu, — Romualdowi Kozłowskiemu II, — Franciszkowi Krausowi, — Michałowi Jakobowi Langenfeldowi, — Stanisławowi Liszce II, — Romanowi Łączyskiemu, — Pawłowi Luczakowi, — Michałowi Machowskiemu, dypl., — Józefowi Marcinkiewiczowi, — Kazimierzowi Ludwikowi Meksowi, dypl., — Stefanowi Kazimierzowi Mayerowi, — Mikołajowi Michalczykowi, — Stanisławowi Bolesławowi Mikulińskiemu, — Stefanowi Mrozikowi, — Tadeuszowi Musiałowiczowi I, — Tadeuszowi Julianowi Nalepciu, dypl., — Janowi Jerzemu Narzymiskiemu, dypl., — dr. Zdzisławowi Neymanowi, lek., — Bronisławowi Antoniemu Marjanowi Noćkowi, dypl., — Czesławowi Szymonowi Oborskiemu, dypl., — Wacławowi Hildegardowi Orłowskiemu, — Janowi Palubińskiemu, — Czesławowi Juliuszowi Parczyńskiemu, dypl., — dr. Zygmunstowi Piechurkiewiczowi, lek., — Tadeuszowi Piotrowiczowi, — Andrzejowi Plachcie, — Henrykowi Józefowi Markowi Popławskiemu, — Maksymilianowi Preliczowi, — Mieczysławowi Pretschowi, — Władysławowi Pruszyńskiemu, — Stanisławowi Władysławowi Szytkowi Piotrońskiemu, dypl., — Marjanowi Bartłomiejowi Radwaskiemu, dypl., — Stanisławowi Raszewskiemu I, — Tadeuszowi Erazmowi Radosińskiemu, — Modestowi Romiszewskiemu, — dr. Kazimierzowi Sidorowi, lek. wet., — inż. Aleksandrowi Słowickowi, — Aleksandrowi Alojzemu Słuczyskiemu, — Stanisławowi Emilowi Stahlbergerowi, — Felicjanowi Sterbie, dypl., — Janowi Ferdynandowi Stettnerowi, — Karolowi Bolesławowi Szczepanowskiemu, — Kazimierzowi Marcinowi Szczałkiewiczowi, lek. wet., — Franciszkowi Mieczysławowi Targowskiemu, — Ludwikowi Aleksandrowi Turulskiemu, — Leonowi Tyszczyńskiemu, dypl., — Janowi Wojciechowskiemu III, — Wacławowi Stanisławowi Wojskowi, — dr. Julianowi Zyronskiemu, lek., —

komendantowi podporucznikowi Aleksandrowi Malszemu, —
kapitanowi Bolesławowi Zygmuntowi Ziemińskiemu;

za zasługi na polu wychowania fizycznego i przysposobienia wojskowego:
podpułkownikom:
Szymonowi Kocurowi, dypl., — Antoniemu Zółkiewskiemu, —

majorowi Franciszkowi Orawcowi, — Henrykowi Dembickiemu, dyrektorowi Zarządu Miejskiego w Poznaniu, — Siniawskiemu Haverstowi, staroście powiatowemu w Rawie Ruskiej, — inż. Bolesławowi Józefowi Stolarczykowi, inżynierowi robót Funduszu Pracy w Warszawie, — Tadeuszowi Tenczarowskiemu, nauczycielowi gimnazjum w Jarosławiu, — Stanisławowi Trybowskiemu, staroście powiatowemu w Brańsku, — Zdzisławowi Tomaszowi Zerebeckiemu, dyrektorowi gimnazjum państwowego w Wilnie;

za zasługi na polu pracy kulturalno-oświatowej i społecznej:

księdzu Stanisławowi Biernatowi, p. o. dyrektorze gimnazjum prywatnego w Przemyslu, — dr. Marjanowi Cichońskiemu, inspektorowi szkolnemu miejskiemu w Krakowie, — Stefanowi Jarutowskiemu, dyrektorowi oddziału Banku Gospodarstwa Krajowego w Katowicach, — księdzu Antoniemu Stanisławowi Miodońskiemu, dziekanowi katolickiemu Okręgu Korpusu w Przemyslu, — Jerzemu Stećkiewiczowi, inspektorowi chowu koni w Wilnie, — dr. Teofilowi Wojcickiemu, dyrektorem gimnazjum w Warszawie, — księdzu dr. Antoniemu Zapale, dziekanowi katolickiemu Okręgu Korpusu w Krakowie; —

za zasługi na polu propagandy polskiej zagranicą:
dr. Aleksandrowi Guttry, wicedyrektorowi Towarzystwa Szerzenia Sztuki Polskiej wśród Obcych w Warszawie, — Janowi Pawłowi Kaczkowskemu, em. radcy Ministerstwa Spraw Zagranicznych w Warszawie;

za zasługi na polu pracy naukowej:
księdzu dr. Władysławowi Łędze, proboszczowi parafii wojskowej w Grudziądzu;

za zasługi w służbie bezpieczeństwa publicznego:
podinspektorom Policji Państwowej:
Janowi Stanisławowi Sawickiemu, — Janowi Stanisławowi Zakrzewskiemu;

za zasługi w służbie straży granicznej:
inspektorom Straży Granicznej:
Leonowi Stefanowi Braźdulewiczowi, — Marjanowi Figlerowi;

za zasługi na polu pracy społecznej:
dr. Andrzejowi Chramcowi, lekarzowi powiatowemu we Wrześni;

ZŁOTY KRZYŻ ZASŁUGI
po raz drugi

za zasługi w służbie wojskowej:
pułkownikowi Janowi Andrzejowi Sadowskiemu, dypl.;

za zasługi na polu pracy kulturalno-oświatowej i społecznej:
Tadeuszowi Szalińskiemu, staroście powiatowemu w Świętochłowicach;

Warszawa, dnia 19 marca 1936 r.

Prezydent Rzeczypospolitej:

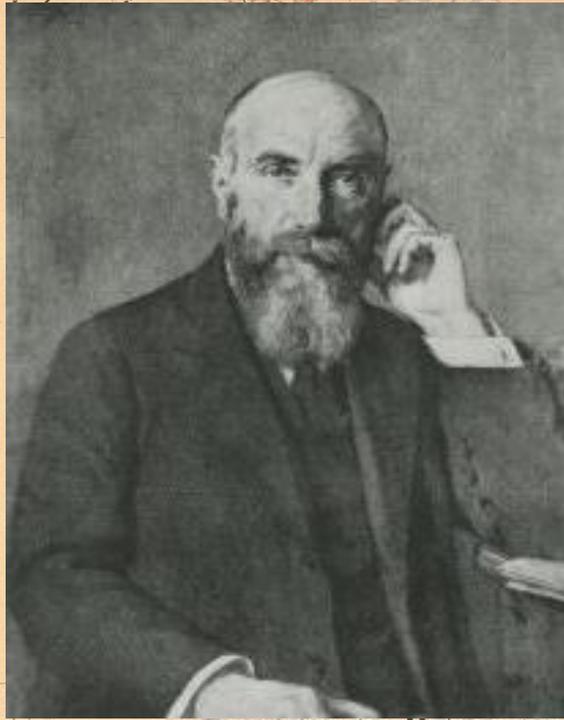
(—) I. Mościcki.

Prezes Rady Ministrów:

(—) Marjan Zyndrum-Kociałkowski.

—oO—

(isap.sejm.gov.pl)

(pauart.pl)

Franciszek Bujak (1875-1953), historyk dziejów gospodarczych i społecznych Polski, profesor historii Uniwersytetu Jagiellońskiego, Uniwersytetu Warszawskiego i Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie. Członek Polskiej Akademii Umiejętności i Polskiej Akademii Nauk, w latach 1932-1933 oraz 1936-1937 prezes Polskiego Towarzystwa Historycznego. Twórca szkoły badawczej polskiej historii gospodarczej. Autor dwutomowej Galicyi, epokowego dla historiografii Galicji dzieła. Angażował się społecznie i politycznie, uczestnicząc w galicyjskim ruchu ludowym. W 1920 minister rolnictwa i dóbr państwowych w rządzie Władysława Grabskiego. W 1927-1928 i 1939 związany z Zakładem Narodowym im. Ossolińskich, pełniąc w nim funkcję zastępcy kuratora.

(ossolineum.pl)

Po wybuchu II wojny światowej W. Łęga był kapelanem w Armii Pomorze. Wraz ze swoją jednostką dotarł do Lwowa. Po wkroczeniu Armii Czerwonej wyrobił sobie radzieckie dokumenty fałszując miejsce urodzin. Zdawał sobie sprawę, że ze strony Niemców grozi mu aresztowanie, a nawet śmierć, a jego pochodzenie z Prus Wschodnich mogło sugerować, że jest obywatelem niemieckim i Rosjanie mogliby go przekazać niemieckim władzom.

Imał się różnych zajęć. Pracował w artelu ogrodniczym, potem w truście „Gławkirpicz” i jako stróż w Zakładzie Psychiatrycznym w Kulparkowie.

Nie ukrywał stanu duchownego, w 1942 roku uzyskał zezwolenie Kurii Metropolitalnej Lwowskiej na sprawowanie czynności duszpasterskich do końca 1944 roku i pracował jako kapelan we Lwowie-Kulparkowie.

W okresie lwowskim, korzystając z uprzejmości Franciszka Bujaka, który udostępnił mu swoją bibliotekę oraz dzięki dośściom do Biblioteki Ossolineum napisał pracę nt. życia gospodarczego Pomorza Gdańskiego w XII-XIII w.

(J. Powierski, op. cit.)

Wyzwolenie zastało W. Łęgę w Borzęcinie pod Tarnowem gdzie pełnił posługę wikariego. Od razu podjął decyzję o powrocie do Grudziądza i na początku kwietnia 1945 roku został administratorem parafii w Radzynie Chełmińskim. Nawiązał też kontakt z TNT i został wybrany na członka Zarządu.

Włączenie jego rodzinnego Powiśla do Polski stanowiły dla W. Łęgi nowe obszary i wyzwania badawcze oraz pole działalności na rzecz przywrócenia na tych terenach polskości. Dlatego postanowił przenieść się do Gdańska. W październiku 1945 roku został mianowany administratorem parafii NMP Wniebowziętej Gwiazda Morza w Sopocie. Objął również funkcję dziekana dekanatów Gdańsk I i Gdańsk II.

Mała liczba duchowieństwa sprawiała, że kierowano W. Łęgę do wypełniania licznych obowiązków duszpasterskich. W znaczący sposób utrudniało to prowadzenie systematycznych prac naukowych.

(J. Powierski, op. cit.)

Kościół parafialny NMP Wniebowziętej Gwiazda Morza – stan obecny.
(gwidadamorza.vti.pl)

H

Biblioteka Instytutu
Historii UAM

21518 I

070-021518-00-0

OBRAZ GOSPODARCZY POMORZA GDAŃSKIEGO

W XII i XIII WIEKU

Z 6 MAPKAMI

POZNAŃ
INSTYTUT ZACHODNI
1949

(tezeusz.pl)

W 1950 roku papież Pius XII, a w 1959 roku, jego następcę, Jan XXIII powierzyli W. Łędze godność tajnego szambelana papieskiego, czyli z jednej strony doradcy papieża, z drugiej zaś osoby do specjalnych, niekiedy tajnych poruczeń.

Osiedlenie w Sopocie sprawiło, że W. Łęga rozluźnił swoje kontakty ze środowiskiem naukowym Torunia. Nie skusiła go nawet propozycja objęcia katedry archeologii na nowo utworzonym Uniwersytecie Mikołaja Kopernika.

W 1946 roku dokończył zaczęta jeszcze we Lwowie pracę *Obraz gospodarczy Pomorza Gdańskiego w XII-XIII w.* wydaną w 1949 roku przez Instytut Zachodni w Poznaniu. Omówił w niej: rybołówstwo, leśnictwo, łowiectwo, bartnictwo; hodowlę i uprawę roli; rzemiosło; komunikacje i handel oraz osadnictwo. Jest to niewątpliwie jedna z najważniejszych prac w jego bogatym dorobku naukowym.

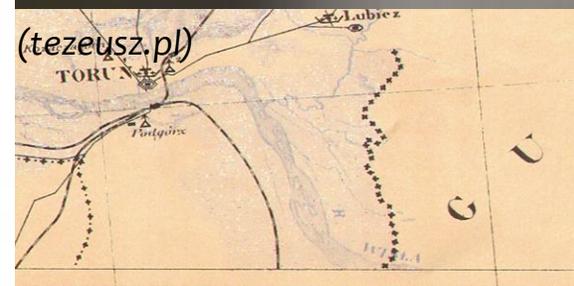
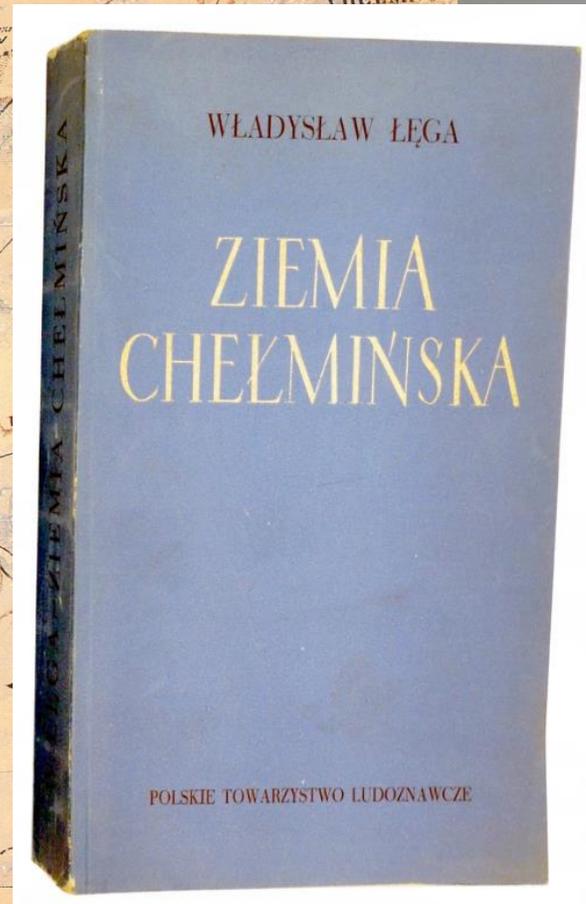
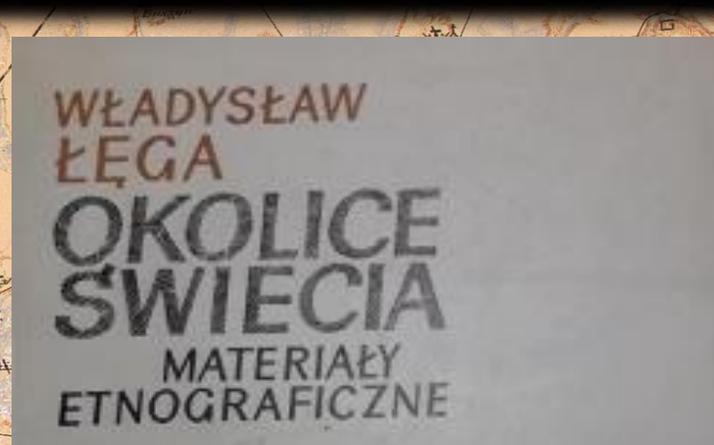
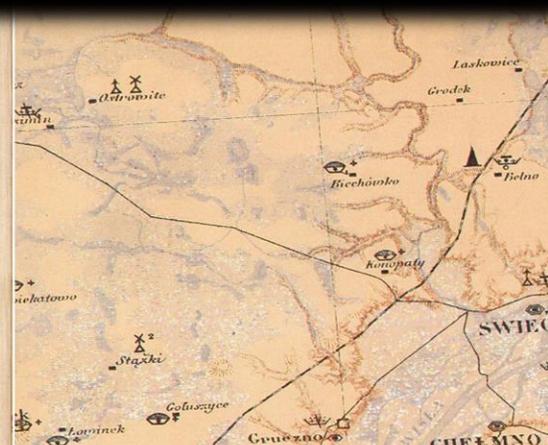
(J. Powierski, op. cit.)

W latach 50-tych W. Łęga prowadził badania powierzchniowe na terenie Powiśla i Kaszub. Zebrany materiał przekazywał do Muzeum Archeologicznego w Gdańsku. Napisał szereg mniejszych opracowań i głośił referaty. Był członkiem lub konsultantem wielu instytucji zajmujących się archeologią, etnografią i ochroną zabytków. W 1960 roku świadomy potrzeby utrwalenia wiedzy o kulturze ludowej powiedział: „Historia wyznaczyła nam arcy-smutną rolę. Zamykamy powieki stygnącej, umierającej kulturze ludowej”.

W końcu lat 40-tych zakończył pracę nad etnograficznym obrazem ziemi chełmińskiej. Starania o publikację zaczął z końcem 1949 roku, jednak na skutek splotu wielu niekorzystnych okoliczności, monografia „Ziemia chełmińska” ukazała się dopiero w 1961 roku, już po śmierci autora.

Zajął się również dokończeniem porzuconych przed wojną badań kultury ludowej powiatu świeckiego. Owocem tych prac była publikacja „Okolice Świecia. Materiały etnograficzne” wydana w roku 1960.

(J. Powierski, op. cit.)

Dawna siedziba Gdańskiego Towarzystwa Naukowego przy ulicy Grodzkiej 12.

Od 1953 roku ks. dr W. Łęga angażuje się w działalność Gdańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauki i Sztuki przemianowanego później na Gdańskie Towarzystwo Naukowe (1956). Kierował w nim Komisją Archeologiczną i występował często jako prelegent.

Około roku 1957 zaczął pracę nad dziełem mającym zebrać wyniki badań i pracy całego życia. Jednak „Materiały do paleoetnografii ziem polskich” nigdy nie zostały dopracowane i nie doczekały się druku. Nie zachował się nawet maszynopis tej pracy.

Z okazji 70. urodzin W. Łęgi i 40-lecia pracy naukowej GTN i Gdański Oddział Polskiego Towarzystwa Naukowego zorganizowały 3 grudnia 1959 roku posiedzenie jubileuszowe, które zgromadziło środowisko naukowe Gdańska i całej Polski. Mistrz W. Łęgi – prof. J. Kostrzewski omówił szeroko jego bogaty dorobek, wykazując w nim nieprzemijające wartości.

(J. Powierski, op. cit.)

Osiem miesięcy później 2 sierpnia 1960 roku ks. dr Władysław Jan Łęga, który od jakiegoś czasu chorował na nowotwór przewodu pokarmowego, zmarł w swoim mieszkaniu w Sopocie i został pochowany na cmentarzu parafialnym.

Jego spuścizna naukowa obejmuje ok. 150 pozycji. Kilka większych prac, blisko 90 artykułów oraz kilkadziesiąt recenzji.

W swojej pracy naukowej skupił się na archeologii, etnografii i historii Pomorza. Nieustrudzenie odnajdywał i dokumentował wszelkie ślady polskości na tych ziemiach.

Był gorącym zwolennikiem poglądu o autochtonicznym pochodzeniu Słowian na terenie Polski oraz o „prastłowiańskości” kultury łużyckiej.

Jego najważniejsze publikacje do dziś są podstawową literaturą dla wielu badań archeologicznych i etnograficznych Pomorza.

(J. Powierski, op. cit.)

Ks. dr W. Łęga w mundurze starszego kapelana, ok. 1921. (Narodowe Archiwum Cyfrowe, Sygnatura: 1-W-292)

Tablica pamiątkowa w Muzeum Miejskim w Grudziądzu.

(wikimedia.org)

